

КОЛОЇДНА ХІМІЯ

УДК 544.77.051.62

В.Г. Єфімова, Т.М. Пилипенко, О.В. Нікора

Отримання оптимальної основи емульсійних косметичних продуктів з урахуванням поверхневих явищ у дисперсних системах

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(пр. Перемоги 37, корп.4, м. Київ)*

Емульсійні системи складають основу сучасних косметичних продуктів. Важливим параметром, що дає можливість передбачити стабільність емульсійних систем є поверхневий натяг. На даний час відбувається постійна розробка нових емульсійних косметичних продуктів, де особлива увага приділяється їх стійкості. Відомо, що в якості стабілізаторів косметичних емульсій найчастіше використовуються поверхнево-активні речовини (ПАР) та їх суміші. При цьому аналіз літературних даних свідчить, що рецептури емульсійних косметичних засобів базуються на численних експериментальних даних, що значно ускладнює і здорожчує випуск косметичної продукції. Тому розробка науково-обґрунтованого підходу до створення нових рецептур косметичних засобів є актуальним завданням.

Ключові слова: емульсійні системи, поверхневий натяг, косметичні продукти, стабілізатори, поверхнево-активні речовини (ПАР).

Стаття постуила до редакції 15.09.2017; прийнята до друку 25.12.2017.

1. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Літературні дані свідчать, що в якості стабілізаторів косметичних емульсій все частіше застосовують бінарні суміші (ПАР) [4], оскільки вони призводять до ефективного зниження поверхневого натягу. При цьому дослідження сумішей ПАР нечисленні, і в основному присвячені вивченню міцелоутворенню і адсорбції на межі поділу фаз водний розчин (ПАР) - повітря [5-7]. На даний час для вибору ПАР користуються системою ГЛБ (гідрофільно-ліпофільний баланс), яка дозволяє передбачити лише тип емульсії, що одержується з енергетичних позицій і не враховує особливості будови ПАР [7]. Отже, дослідження поведінки бінарних систем на межі поділу фаз водний розчин ПАР-масло практично не вивчена та не описана в літературі.

2. Мета статті

Встановлення основних колоїдних закономірностей отримання косметичних емульсій, а саме:

- 1) визначення основних колоїдно-хімічних властивостей суміші ПАР;
- 2) вивчення поведінки суміші ПАР на межі поділу фаз розчин ПАР – масло.

3. Викладення основного матеріалу

Стабільність косметичних емульсій залежить від сукупності багатьох параметрів, таких як природа дисперсійного середовища і дисперсної фази, величини поверхневого натягу, в'язкості системи і деяких інших. Перераховані чинники, в свою чергу, істотно впливають на споживчі характеристики косметичної продукції. При цьому при підборі компонентів косметичного продукту необхідно дотримання балансу між ціною і якістю.

Основними компонентами косметичних емульсій є олії і стабілізатори, роль останніх грають суміші поверхнево-активних речовин.

У наших дослідженнях у якості масляної фази ми обрано циклопентасілоксан/ (Cyclopentacyloksane-) полярне масло, з низьким поверхневим натягом на межі поділу фаз вода-масло, відносно дешево, доступне та застосовується у виробництві косметичних продуктів.

При виборі ПАР речовин керувалися принципами, що вони використовуються у хімічній технології косметичних засобів, є індивідуальними речовинами та розчинні у воді.

Тому в якості об'єктів дослідження були обрані дві водорозчинні ПАР - аніоногенна і неіоногенна.

В якості нейоногенної поверхнево-активної речовини (НПАР) використовувався емульгатор Твин - 80 ($C_{64}H_{124}O_{26}$), з молекулярною масою 1308 г/моль. Це рідина світло-жовтого кольору.

Як йоногенна поверхнево-активна речовина (АПАР) застосовувався аніонний емульгатор триетаноламінлаурилсульфат ($C_{18}H_{41}NO_7S$), з молекулярною масою 415 г/моль, являє собою білий порошок.

Обрані сполуки ПАР що випускаються у промислових масштабах, при цьому їх колоїдно-хімічні характеристики у відкритих джерелах інформації відсутні. Знання цих характеристик необхідно для обгрунтованого підходу при розробці рецептур косметичних продуктів на їх основі, тому далі представляємо експериментальні результати по їх визначенню.

В якості колоїдно-хімічних характеристик суміші ПАР розглядали такі параметри як товщина адсорбційного шару, площу, що займає одна молекула ПАР в адсорбційному шарі на межі поділу фаз водний розчин ПАР – масло.

Поверхневий натяг на межі водний розчин ПАР-масло визначався методом ваги-об'єму краплі за відомою методикою [8]. При розробці рецептур емульсійних продуктів великого значення набувають поверхневого натягу окремих ПАР на межі поділу водний розчин ПАР – масло. Для цього були приготовлені розчини АПАР та НПАР з різними концентраціями.

Значення величини максимальної адсорбції визначалося з використанням класичного рівняння Гіббса [9]:

$$\Gamma = -\frac{c}{RT} \cdot \frac{d\sigma}{dc}, \quad (1)$$

де Γ – питома адсорбція речовини, моль/м², тобто надмірна концентрація розчиненої речовини в поверхневому шарі розчину порівняно з його об'ємною концентрацією c ; σ - поверхневий натяг розчину, мН/м; R – універсальна газова стала; T – абсолютна температура, К.

Площа, яку займає одна молекула в адсорбційному шарі, буде складати:

$$S_0 = \frac{1}{\Gamma_\infty \cdot N}, \quad (2)$$

де N – число Авогадро ($6,023 \cdot 10^{23}$ моль⁻¹); Γ_∞ - величина граничної адсорбції, моль/м².

Товщина адсорбційного моношару (довжина молекули) відповідно визначалась як:

$$l = \frac{M \cdot \Gamma_\infty}{\rho}, \quad (3)$$

де M – молярна маса адсорбованої речовини, г/моль; ρ – густина адсорбованої речовини, кг/м³.

Вихідні експериментальні ізоТЕРМИ поверхневого натягу наведені на рис. 1.

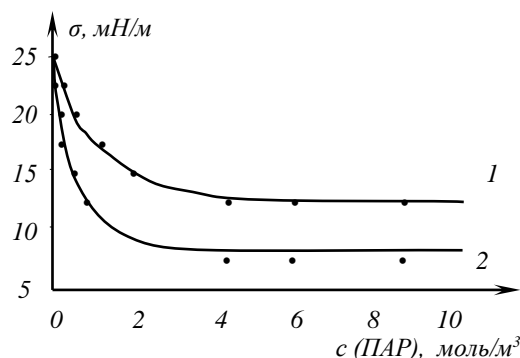

Рис. 1. ІзоТЕРМА поверхневого натягу НПАВ (1) та АПАВ (2)

Розрахунок параметрів адсорбційних шарів проводився з використанням рівнянь (1), (2) і (3). На рис. 2 представлені ізоТЕРМИ ГІББСОВСЬКОЇ адсорбції, коли ПАР адсорбується на межі поділу фаз розчин-масло. Параметри адсорбційних шарів наведено у табл. 1.

Аналіз даних, представлених у табл.1, свідчить про те, що на міжфазній поверхні розчин АПАВ –адсорбується краще з утворенням більш щільного моношару, тому що посадочний майданчик його молекул істотно менше, ніж у НПАВ.

Для визначення найкращого співвідношення АПАР і НПАР були отримані ізоТЕРМИ поверхневого натягу з різним співвідношенням АПАР і НПАР. Поверхневий натяг визначалося на межі поділу фаз розчин – масло. Результати досліджень наведені на рис. 3.

Дані що приведені на рис.3 свідчать, що найкращі результати спостерігаються за співвідношенням АПАР:НПАР як 4:1, оскільки ізоТЕРМА при цьому співвідношенні розташовується нижче всіх.

Додаткову інформацію про колоїдно-хімічні властивостях ПАР на межі поділу фаз розчин – олія можуть дати константи рівняння Шишковського. Згідно цього рівняння зниження поверхневого натягу зі зростанням концентрації ПАР має вигляд [9]:

$$\Delta\sigma = \sigma_0 - \sigma = B \ln(1 + Ac), \quad (4)$$

де σ_0 - поверхневий натяг чистого розчинника, мН/м; σ - поверхневий натяг розчину ПАР, мН/м; B – константа для всього гомологічного ряду ПАР; A – константа для відповідного ПАР; c – концентрація розчину ПАР, моль/л.

Таблиця 1

Значення параметрів адсорбційних шарів водорозчинних ПАР на межі поділу фаз розчин-масло

ПАР	$\Gamma_{\infty} \cdot 10^6$, ммоль/м ²	S_0 , нм ²	l , нм
АПАР	1,85	1,25	1,25
НПАР	3,57	8,31	3,54

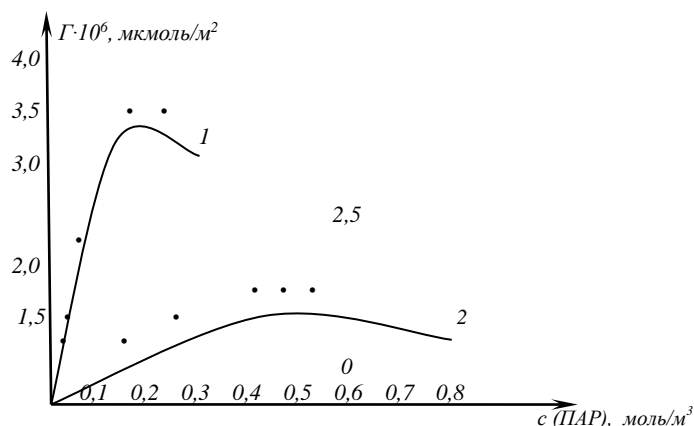

Рис. 2. Ізотерма гіббсовської адсорбції АПАР(1) та НПАР (2).

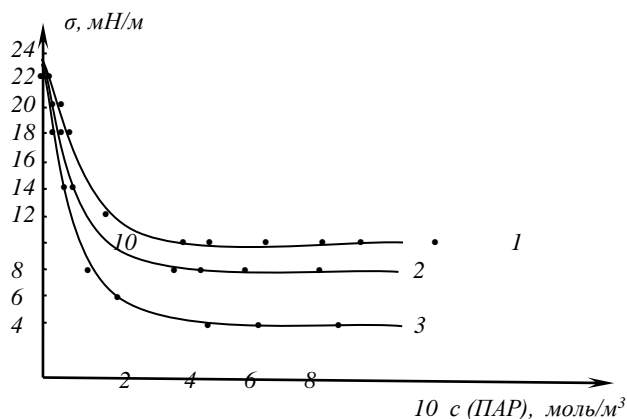

Рис.3. Ізотерми поверхневого натягу суміші АПАР та НПАР: 1 – АПАР:НПАР = 1:4; 2 - АПАР:НПАР = 1:1; 3 - АПАР:НПАР = 4:1

В диференційній формі це рівняння набуває вигляду:

$$\frac{d\sigma}{dc} = \frac{BA}{1 + Ac} \quad (5)$$

Величина гіббсовської адсорбції пов'язана з константами рівняння Шишковського наступним чином [9]:

$$\Gamma = \Gamma_{\infty} \cdot \frac{Kc}{1 + Kc} \quad (6)$$

де K – константа адсорбційної рівноваги, що характеризує міжмолекулярну взаємодію в адсорбційних шарах, які складаються з суміші ПАР, м³/моль.

У табл. 2 наведені константи рівняння Шишковського, що розраховані для кожного співвідношення суміші ПАР.

Таблиця 2

Константи рівняння Шишковського для суміші ПАР в різних співвідношеннях

Співвідношення АПАР:НПАР	Константа K , м ³ /моль
4:1	298
1:1	102
1:4	18

Результати табл. 2 підтверджують, що збільшення вмісту в суміші НПАР призводить до послаблення взаємодії у міжфазному шарі, а зростання вмісту АПАР призводить до різкого зросту величини K та посиленню взаємодії.

Максимальна величина константи відповідає співвідношенню АПАР:НПАР = 4:1, при якому ізотерма розташовується нижче всіх інших (рис. 3). Подальше збільшення вмісту АПАР в суміші не призводить до суттєвого зменшення поверхневого натягу, тому співвідношення АПАР:НПАР = 4:1 було обрано оптимальним с точки зору даної суміші.

Наступним етапом досліджень було визначення концентрації масляної фази, за якої утворюється стабільна емульсія.

В косметичних емульсійних продуктах вміст фази масла лежить в межах від 1 - 20 % об., в залежності від виду продукції. В наших дослідженнях кількість фази масла, яка дозволяє отримувати стабільні емульсії, що стабілізовані сумішшю ПАР, визначалася експериментально, оскільки суміш ПАР раніше на використовувалася, отже будь-які літературні дані відсутні

Моделльні косметичні емульсії в широкому інтервалі концентрацій фази масла були отримані в присутності сумішей ПАР в різних співвідношеннях. В якості критерія стійкості емульсії був час розшарування композиції, який визначався візуально.

Для отримання емульсійної бази косметичної композиції необхідну кількість компонентів водневої фази (Твин – 80 та триетаноламін лаурилсульфат) розчиняли у воді и та нагрівали до температури 75 °С. Фаза олії, яка була представлена циклопентасілоксаном, нагрівали до температури 75 °С. Далі водневу фазу і фазу олії змішували та перемішували до температури 50 °С, а потім диспергували на протязі 2 хвилин на гомогенізаторі зі швидкістю обертання 4000 об/хв. Отриману емульсію охолоджували до кімнатної температури. Після цього проводили візуальне спостереження за розшаруванням емульсій, що були отримані.

На рис. 4 наведена залежність часу розшарування емульсій, що стабілізовані індивідуальними ПАР, в залежності від вмісту в них фази олії.

Концентрація суміші НПАР та АПАР складає 4 моль/м³. Ця концентрація була обрана в результаті проведених нами раніше досліджень адсорбції суміші ПАР на межі поділу фаз розчин – масло. З рис. 3 випливає, що мінімальне значення поверхневого натягу досягається коли концентрація суміші ПАР становить 4 моль/м³.

Концентрація фази олії була в інтервалі від 0,1 до 10 об%. В якості стабілізатора першого досліді було використано АПАР, а другого – НПАР. На

кривих (рис. 4) спостерігається максимум, що відповідає концентрації фази олії 5% об. При стабілізації емульсії АПАР час існування емульсії становить 12 годин, а при стабілізації НПАР – 6 год.

На наш погляд, стабільність емульсії при однаковому вмісті фази масла обумовлена наступними факторами. При низькій концентрації фази масла (до 5 % об.), в'язкість емульсії недостатньо велика та гідростатичний фактор стійкості не забезпечує стабільності системи в цілому. При досягненні вмісту фази масла 5 % об. та вище в'язкість емульсії зростає. При розгляданні АПАР час життя емульсії вище за

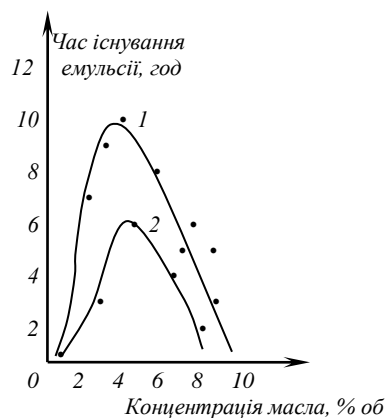

Рис. 4. Залежність часу існування модельних емульсій від концентрації фази масла: 1- АПАР; 2 – НПАР

рахунок утворення подвійного електричного шару на краплях масла. При подальшому зростанні концентрації масла, емульсія розшарується у зв'язку з недостатньою кількістю ПАР. Оскільки вміст фази масла 5 % об, задовольняє вимогам, що пред'являються до більшості косметичних композицій, то саме воно і було вибрано для всіх досліджень.

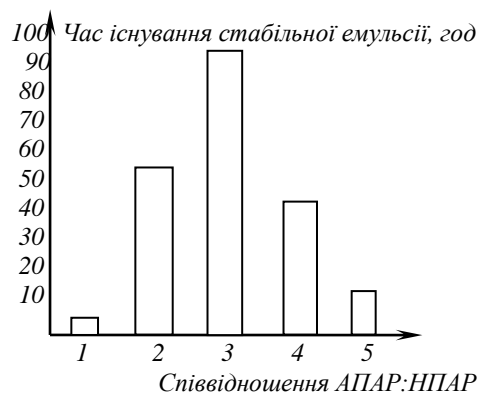

Рис. 5 Залежність часу існування емульсії, що містить 5% об фази масла: 1-НПАР; 2 - АПАР:НПАР= 1:4; 3 - АПАР:НПАР =4:1; 4 - АПАР:НПАР = 1:1; 5 – АПАР

Подальші експерименти показали, що максимальний час існування емульсії спостерігається при концентрації фази масла 5 % об та стабілізації сумішшю АПАР:НПАР = 4:1, рис.5. Даний стабілізатор дозволяє отримувати емульсії, стабільні протягом кількох діб. Для отримання емульсій, стійких протягом декількох місяців, потрібне введення додаткового структуроутворювача, Що буде подальшою темою наших досліджень.

Висновки

Отримані дані колоїдно-хімічних властивостей суміші ПАР на межі поділу фаз розчин – масло, а саме константи рівняння Шишковського, які показали, дозволили визначити оптимальне співвідношення ПАР. Встановлено оптимальну концентрацію суміші пар для отримання максимального стабілізуючого ефекту. Визначено максимальний час існування косметичної емульсії.

Список використаних джерел

1. *Chudinova N.B.* Control of some colloid-chemical behaviors when developing cosmetic creams/ *N.B. Chudinova, K.I. Kienskaya, G.V. Avramenko* // Proceedings of the XXV-th International Symposium Physicochemical Methods of Separation «Ars Separatoria» (19-23 april 2010 e., Torun) – Torun, 2010.– p. 254-256.
2. *Самуйлова Л.Н.* Косметическая химия в 2 ч. Часть 1 . Ингридиенты/ *Л.Н. Самуйлова, Т. М. Пучкова.* – М: Школа косметических химиков, 2005. – 336 с.
3. *Кутц Г.* Косметические кремы и эмульсии: состав, получение, методы испытаний/ *Г. Кутц .* - М.: Косметика и медицина, 2004. – 267 с.
4. *Cattley K.* Pre-clinical formulation screening, development and stability of acetyl aspartic acid for cosmetic application/ *K. Cattley, L. Duracher, P. Camattari, A. Mavon, S. Grooby*// International Journal of Cosmetic Science. – 2015. –Vol. 37. – p. 28–33.
5. *Smaoui S.* Cosmetic emulsion from virgin olive oil: Formulation and bio-physical evaluation/ *S. Smaoui, H. Ben Hlima, R. Jarraya, N. Grati Kamoun , R. Ellouze, M. Damak*// African Journal of Biotechnology.-2012.- Vol. 11(40).- p. 9664-9671.
6. *Hibbott H. W.* Handbook of cosmetic science: an introduction to principles and applications /*H.W. Hibbott.* - New York, USA: Oxford, 2016 – 566p.
7. *Barel André O.* Handbook of Cosmetic Science and Technology, Fourth Edition /*A. O. Barel, M. K. Paye, H. I. Maibach .* – France: Taylor & Francis, 2009. – 600p.
8. *Yildirim O. E.* Analysis of the drop weight method / *O. E.Yildirim, O. A. Basaran*// Physics of Fluids.– 2005.– Vol.15. –p. 23-35
9. *Гомонай В.І.* Фізична та колоїдна хімія – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 496 с.